

Rufus Black. *Christian Moral Realism: Natural Law, Narrative, Virtue, and the Gospel*. Oxford: Oxford University Press 2000 ss. 368 [seria: Oxford Theological Monographs].

Głęboko ekumeniczny duch współczesnego chrześcijaństwa domaga się poważnych studiów porównawczych z zakresu teologii różnych tradycji Kościoła. Brak takich rozpraw szczególnie chyba widać w zakresie teologii moralnej. Z tym większym uznaniem trzeba odnieść się do pracy Rufusa Blacka *Christian Moral Realism*. Autor jest prawnikiem i teologiem australijskim, który odbył studia specjalistyczne w Oksfordzie i uzyskał doktorat na Wydziale Teologii na podstawie rozprawy *Towards an Ecumenical Ethics: Reconciling the Work of Germain Grisez, Stanley Hauerwas and Oliver O'Donovan* w 1996 roku, której nieco zmienioną wersją jest analizowana tu publikacja. Chodzi w niej o ekumeniczne ujęcie etyki chrześcijańskiej (teologii moralnej) w oparciu o trzech głośnych współczesnych etyków chrześcijańskich: katolika G. Griseza, anglikanina O. O'Donovana i metodystę S. Hauerwasa. Wszyscy trzej autorzy uchodzą – przynajmniej w świecie anglosaskim – za czołowych teologów moralistów swoich Kościołów. Hauerwas jest od lat związany z Duke University w Płn. Karolinie, O'Donovan kieruje Regius Chair of Moral and Pastoral Theology na Oxford University, natomiast Grisez jest profesorem w Mount Saint Mary's College w Emmitsburgu w USA.

Rufus Black podjął się trudnego i ryzykownego zadania porównania różnych wizji chrześcijańskiej nauki moralnej, wyrastających w oczywisty sposób z różnych założeń i tradycji, choć odwołujących się do tego samego chrześcijańskiego Objawienia. Ostatecznie chodzi mu o wypuklenie prawdy o realistycznym charakterze etyki chrześcijańskiej jako opierającej się na przekonaniu, że prawda moralna jest dana zewnętrznie w stosunku do ludzkiej woli. Realizm wyklucza tu woluntaryzm i subiektywizm. Autor podjął stąd kilka centralnych dla etyki zagadnień. Po dyskusji wokół klasycznej niejako kwestii „jest” i „powinien”, przeszedł do tzw. nowej teorii prawa naturalnego (s. 46-114), za którą stoi „szkoła Griseza”, a więc obok niego także J. Finnis i J. Boyle. Podczas gdy według Blacka można jej przyznać charakter etyki realistycznej, pozostaje pytanie o jej charakter teologiczny i chrześcijański. Ta krytyka doktryny prawa naturalnego opiera się tu na jednoznacznej tezie O'Donovana, że „etyka chrześcijańska musi wyrastać z Ewangelii Jezusa Chrystusa. Inaczej nie może być etyką chrześcijańską” (*Resurrection and Moral Order*. Leicester: Inter-

Varsity Press 1986 s. 11). Teolog anglikański szczególnie mocno akcentuje tu prawdę o zmartwychwstaniu, z której wyprowadza szczególne wymagania dla życia chrześcijańskiego. Dla niego więc i dla Hauerwasa teoria prawa naturalnego jawi się jako pozbawiona tego chrześcijańskiego wyróżnika. Etyka chrześcijańska ponadto – obok kwestii epistemologicznej – zawiera określoną, chrześcijańską treść, która dla Hauerwasa to szczególnie *non-violence*, przebaczenie, pojednanie i traktowanie życia jako daru. Hauerwas sądzi więc, że prawo naturalne, nie znając takich treści, zaprzecza wręcz istnieniu specyficznej etyki chrześcijańskiej (Black s. 136-137).

Wnioski O'Donovana i Hauerwasa co do teorii prawa naturalnego, jaką znajdują u Griseza, Boyle'a i Finnisa, można streścić w sposób następujący: wyrasta ona z niewystarczająco chrześcijańskiego, teologicznego rozumienia rzeczywistości; treść normatywna tej teorii nie ukazuje specyfiki etyki naśladowania Jezusa Chrystusa; za bardzo jawi się jako „etyka efektywności”, co kłóci się z radykalizmem wezwań Jezusowych; całkowicie nie dostrzega też eklezjalnego wymiaru moralności chrześcijańskiej, co leży u jej nieusuwalnych podstaw (s. 139). Równocześnie Black ma świadomość, że Grisez widzi w prawie naturalnym „etykę stworzenia”, która umożliwia dialog ze „świeckim” światem, niepodzielającym zasady wiary chrześcijańskiej. Dopiero „przemienienie etyki prawa naturalnego w świetle chrześcijańskiej prawdy” pozwoli ukazać jej chrześcijański charakter, gdzie z kolei łatwiej o akceptację ze strony O'Donovana czy Hauerwasa.

Wysoki stopień zgodności Black dostrzega w dowartościowaniu podmiotowego wymiaru moralności chrześcijańskiej u wszystkich etyków (s. 245-316). Podkreśla się tam, że etyka chrześcijańska winna kształtować całą osobę wierzącego, jego charakter, w tym całą sferę afektywną, a nie tylko ma prowadzić do określonych zachowań czy uczynków. Szczególnie nowatorski i ważny, choć względnie krótki, jest również ostatni rozdział *Christian Moral Realism*, gdzie etyka ujęta jest w kontekście kultu i liturgii chrześcijańskiej (s. 317-348). Wszyscy trzej etycy podkreślają integralny związek między uwielbieniem Boga a etyką, co umożliwia uwyrażenie jej charakteru wspólnotowego, eklezjalnego, pneumatologicznego i sakramentalnego. Hauerwas sądzi wręcz, że liturgia wydaje się o wiele ważniejszym źródłem dla etyki niż doktryna czy credo.

Spis bibliografii i indeks uzupełniają całość rozprawy Rufusa Blacka, która niewątpliwie przeciera szlaki dla podobnych studiów porównawczych. Widać tu, jak wzbogaca się odczytanie prawdy chrześcijańskiej w konfrontacji z różnymi drogami poszukiwań teologicznych i etycznych. Wypada wyrazić nadzieję, że Black na tym nie poprzestanie.

Ks. Sławomir Nowosad